

Derasja uitgesproken door rabbijn Tamarah Benima, op Eerste Dag Rosj Hasjana, 25 september 2014, Zuidlaren

Deze Rosj Hasjana is anders dan voorgaande jaren. Misschien is hij een beetje te vergelijken met Rosj Hasjana in 2001, toen net een paar dagen daarvoor 9/11 had plaatsgevonden. Ook toen beheerste dat wat er in de wereld gebeurde het gesprek, het denken en het voelen rondom en tijdens de Hoge Feestdagen. Hoewel ik er een hekel aan heb als de concrete politiek wordt ingebracht in een derasja en de wijzen ons ook waarschuwen dat vooral niet te doen, lijkt het nu bijna onvermijdelijk om de grote wereld op deze dag naar binnen te halen, in onze kleine sjoel. Mij vergaat het althans zo - en ik kan me vergissen, maar ik denk dat het voor een flink aantal van jullie ook zo zal zijn - dat het moeilijk is me, terwijl er zo veel dood en verderf, zo veel dreiging en oorlogsgeweld is, te concentreren op mijn eigen lot. De vraag hoe het mij, of zelfs ons, zal vergaan in het komende jaar krijgt een andere betekenis in een wereld met zo veel doden en gewonden, zo veel vluchtelingen, zo veel mensen voor wie de gruwelijke mogelijkheden die in het *Oenetanne Tokef*, het sleutelgebed in de Moesafdienst, maar al te reëel zijn geworden. Ik weet niet hoe het voor jullie is, maar ik vind het extreem moeilijk om niet overweldigd te worden door de beelden van het 'front', om het maar zo te zeggen, waarbij het 'front' wat mij betreft alle plekken zijn waar de wapens worden ingezet - de echte wapens en de wapens van slogans, vlaggen en symbolen. En dan sluit ik de bewegende beelden van de televisie nog uit, want daar kijk ik niet naar, daar houd ik me bewust verre van.

In dit alles zijn er twee kinderen die voor mij het beeld bepalen van wat er gaande is in deze wereld. Twee jaar geleden werd Miriam Monsonogo gedood in Toulouse door een jihadist. Een frêle 8-jarig joods meisje met lang blond haar, in een wit zomerjurkje. Zo zag ze er uit op de foto die van haar werd rondgestuurd. Waarom breng ik haar in herinnering op dit moment? Deze oorlog, die wereldwijd wordt gevoerd, woedt al zo veel langer, en wordt alsmaar intensiever.

Het tweede kind is Mohammed Chedeir. Naar aanleiding van de nieuwjaarsboodschap van Benjamin Netanyahu zocht ik hem op, op internet, en zag de foto van deze 16-jarige uit Oost-Jeruzalem die er, naar verluidt, uitzag als een 13-jarige. Inderdaad, ook al zo'n onschuldig gezichtje. Hij werd gekidnapt in zijn woonwijk, vermoord en verbrand door zes voetbal-hooligans van de Jeruzalemse voetbalvereniging Betar.

De dood van Miriam en Mohammed staan *voor mij* symbool voor wat er verschrikkelijk fout is gegaan in ons leven. Zijn wij daar dan collectief schuldig aan? Bestaat er überhaupt zoiets als collectieve schuld? Wij zijn niet collectief schuldig. Zeker niet op een rechtstreekse manier. Maar hoe moet je Dewariem 29 en 30 dan lezen? „Als dan een later geslacht, of uw kinderen die later zullen komen, of de vreemdeling die uit een ver land komt, al de plagen van dit land zullen zien (...) als zij zullen zien, hoe door zwavel en vuur heel dit land verbrand is, zodat het niet meer bezaaid kan worden en er niets meer kan ontspruiten en er geen gras meer op kan groeien, ja, dat het land eruit ziet als de steden Sdom en Amorra, Adma en Tsewojiem (...) als zij vragen: 'Waarom heeft Adonai zo gedaan aan dit land, waardoor is Zijn toorn zo verschrikkelijk ontbrand?', dan zal men hun antwoorden: 'Dat is gebeurd omdat zij het Verbond met Adonai, de God van hun vaders, hebben verlaten (...) Hij bracht daarover heel de vervloeking die er in dit boek beschreven ligt (...).’ ”

Wij geloven niet in collectieve schuld, maar Dewariem [Deuteronomium] doet dat wel. We zijn al te zeer geneigd om daaraan voorbij te gaan, moderne mensen als wij zijn.

Hoe moet je daar mee omgaan? We *moeten* er mee omgaan, we hebben het immers uitgekozen om vandaag te lezen, het staat in de machzor, en uit de teksten die Lex [de gabbai, red.] en ik konden kiezen, hebben we deze gekozen.

Normaliter zijn we bezig - in de weken voorafgaande aan Rosj Hasjana, op Rosj Hasjana, in de dagen tot Jom Kipoer en op Jom Kipoer - met de vraag hoe het onszelf in het komende jaar zal vergaan. Of het wel alles zal brengen wat we nodig hebben, of het ons en onze beminden wel goed zal gaan. Of ons niets ernstigs zal overkomen. Hoe zal het gaan met degenen in onze familie, in onze kehilla, die ziek zijn? Hoe zal de Herder die zijn schapen aan zich voorbij laat gaan over ons oordelen? Hij, de Koning, onze Koning, Malkenoe, heeft de macht over leven en dood. Awraham kon zijn zoon offeren omdat hij als vader ook die macht had over leven en dood. Zo is Adonai, onze God, een vader, onze vader, Awienoe, degene die beslist over ons leven en onze dood. Voor sommigen van ons is dat geen abstractie, maar heeft het een concreet gezicht. Voor sommigen is het lot dat wordt beschikt niet duizenden kilometers ver weg, maar hier in hun eigen leven. Het is niet iets van anderen, maar dichtbij. Geen beelden, maar realiteit. Wie zal zeggen wie er volgend jaar nog is, en wie niet? Nee, wat er ook in de wereld gebeurt, het blijft wel degelijk aan de orde om *chesjbon hanefesj* te doen, om de rekening op te maken: wat ging goed, wat ging fout, en de belangrijkste vraag die we ons elke dag zouden moeten stellen: wat *moet* ik echt doen, wat *moet* ik echt afmaken, aan welke levenstaak *moet* ik echt gaan beginnen zodat ik tijd heb om hem af te maken, of - als ik geen tijd heb om hem af te maken - ver genoeg te komen?

En toch wil ik deze Rosj Hasjana, die anders is dan voorgaande jaren, de *chesjbon hanefesj* breder trekken dan onze persoonlijke boekhouding. Op Rosj Hasjana wordt de wereld geboren. Op Rosj Hasjana begint er iets nieuws, iets nieuws van een onvoorstelbare magnitude. En met die geboorte van de wereld is op de een of andere manier het lot van het joodse volk verbonden. De Schepper schept de wereld, en focust dan zijn blik op Awraham en Sara, op Jitschak en Jisjmael, op Jacob en Esav. Daarna verengt de blik zich nog meer: Jisjmael en Esav verdwijnen uit het Verbond. Maar we vergeten dat ze niet voorgoed verdwijnen. In Beresjiet [Genesis] hoofdstuk 27 wordt verteld over Ja'akov die de zegen van zijn tweelingbroer Esav steelt. Jitschak, de blinde vader van de twee en waarschijnlijk getraumatiseerd door de akeda, de binding op het altaar om te worden geofferd, houdt ontzettend veel van Esav. Dat harige kind is zijn lievelingskind. Hij kan niet anders dan de jongste, Ja'akov, de mooiste zegen geven, maar er is een belofte voor Esav: „Zie, ver van de vette streken op aarde zal je woonplaats zijn en zonder dauw van de hemelen van boven. Maar van het zwaard zul je leven en je broeder zul je dienen. En het zal zo zijn dat, als je je krachtig inspant, je zijn juk van je hals zult afrukken." (Beresjiet 27:40)

Esav is in de joodse traditie het symbool van de vijand geworden, hij werd Amalek, de vijand, de vijand die wij altijd en overal bestrijden moeten. Wat we vergeten zijn, of al te gemakkelijk vergeten, is dat Esav een tweelingbroer is. En niet zo maar een tweelingbroer, maar een die ooit het juk van Ja'akov zal afrukken. Een toekomst die we maar al te graag verdringen. En die ook beangstigend is als wij, Ja'akov, al te zeer aanspraak blijven maken op het vette, en het magere, het dorre aan Esav laten. Rosj Hasjana dwingt ons eraan te denken dat wij, Ja'akov, ons altijd - niet alleen nu - moeten voorbereiden op het moment dat wij en onze broer Esav weer in een gelijkwaardige verhouding zullen staan. We moeten er mee bezig zijn een situatie te scheppen dat het afrukken van het juk niet alles uit zijn evenwicht brengt, maar een situatie scheppen waarbij de bevrijding van Esav ook onze bevrijding zal zijn.

Op die manier kunnen we ook met *tesjoewa* bezig zijn. Wat kunnen *wij* doen om de beelden en gedachten, de verwachtingen en teleurstellingen, de angsten en de projecties terug te halen die toevoegen aan het geweld in deze wereld? Wat kunnen *wij* doen om bij te dragen aan gerechtigheid en vrede, aan rust en vriendelijkheid? Dat is een enorme opgave. Nog enormer dan normaliter. Maar het moet. De dood van de kinderen - *alle* kinderen - verplicht ons daartoe.

Keen jehie ratson. Sjana Towa